

Kasım TURGUT / Mülkiye Başmüfettişı

Askeri Statülü Kolluk Birimleri Üzerine Bir Değerlendirme

Yeni Güvenlik Anlayışı

Günümüzde demokrasi, insan hakları, bireysel hak ve özgürlükler ile hukukun üstünlüğü gibi değerler yönetim mekanizmaları açısından en önemli parametreler haline gelmiştir. Güvenlik ile bireysel hak ve özgürlükler arasındaki ilişki devletin tüm alanlardaki faaliyetleri içinde daha fazla ilgi çekmeye başlamıştır.

Gelişmiş toplumlarda başta bireysel hak ve özgürlükler olmak üzere bireyin önem verdiği tüm değerlerin en az onun mal ve can güvenliği kadar önemli olduğuna vurgu yapan yeni güvenlik yönetimi anlayışı ortaya çıkmıştır. Mutlak güvenlik anlayışından, meşruiyet sınırları içerisinde yürütülen ve vatandaşların yaşam kalitesini korumayı ve artırmayı amaçlayan, hukukun üstünlüğünü

“ İki kolluk sistemi demokrasilerde büyük bir sorun olarak değerlendirilen güç birikim riskinin ortadan kaldırılmasında en büyük teminat olarak değerlendirilmektedir. İç güvenlik sorumluluğunun tek bir teşkilata verilmesi bazı idari ve teknik sorunlar ortaya çıkarabileceği gibi demokratik işleyiş açısından da sorunlara sebebiyet verebilir. ”

ön planda tutan “insan merkezli” güvenlik anlayışına geçilmiştir.

Çağdaş devlet, çağdaş demokrasi uygulamaları içinde “demokratik güvenlik”, “demokratik istihbarat”, “insani güvenlik” gibi kavramsal ve niteliksel bir sürecin ortaya çıkışı, insan hakları mücadelesinin şekillendirdiği önemli sonuçlardır. Bu gelişmeler güvenlik birimlerinin hesap verebilirliği, gözetimlerinin sağlanması, demokratik şeffaflıklarının gerçekleştirilmesi gibi çağdaş demokrasilerin kurumsallaştırılmasının, olmazsa olmazları arasında bulunmaktadır.

Önleme amaçlı yetkilerin artırılması, temel insan hak ve özgürlüklerinin ortadan kalkması ihtimalini de beraberinde getirmektedir. Günümüzde temel insan hak ve özgürlüklerine zarar vermeden birey-

lerin denetim ve gözetim altında tutulması, yeni güvenlik anlayışının temel paradigmasını oluşturmaktadır.

Demokratik bir toplumda, kolluk, hizmet sunduğu toplum ile işbirliği içinde, etkin bir kamu güvenliği sunarak, kişilerin güvenlik gereksinimlerine ve kaygılarına yanıt verme çabası içindedir. Dolayısıyla demokratik bir toplumda kolluğa olan toplumsal güvenin sarsılmaması için kolluğun her uygulaması şeffaf olmalı ve kolluk her uygulamasının hesabını verebilme konumunda tutulmalıdır.

Yeni güvenlik yönetimi anlayışında ön plana çıkan; şeffaflık, hesap verebilirlik, sivil gözetim ve denetim, mutlak güvenlik anlayışından, meşruiyet sınırları içerisinde yürütülen ve vatandaşların yaşam kalitesini korumayı ve artırmayı amaçlayan, hukukun üstünlüğünü ön planda tutan “insan merkezli” güvenlik yaklaşımı askeri statülü kolluk birimlerinin varlığını tartışmalı hale getirmiştir.

21. Yüzyılın güvenlik sorunlarını dikkate alarak dünyadaki jandarma teşkilatlarının görevleri ve statüleri ışığında ülkemizde emniyet asayiş ve kamu düzeninin sağlanması sorumluluğunda jandarmanın rolü ve askeri statülü kolluğa ihtiyaç duyulup duyulmadığı hususu ile ilgili değerlendirmeler aşağıya çıkarılmıştır.

Dünyada Askeri Statülü Kolluk Birimleri

Bugünkü anlamda Jandarma ilk kez Fransa’da ihtilal döneminde ortaya çıkmıştır. Jandarma Fransızcada kullanılan “silahlı adamlar” kelimesinden gelmektedir. Avrupa’da Fransız Jandarmasının 1791 yılında

kurulması ile Jandarma kavramı ortaya çıkmıştır. Belçika 1798, İtalya Hollanda 1814, Türkiye 1839, İspanya 1844, Romanya 1850, Portekiz 1911 yılında Jandarma teşkilatlarını kurmuştur. Jandarma kelimesinden bir askeri statü ve kuruluş içerisinde emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunmasını sağlayan genel kolluk kuvveti anlaşılmaktadır. Askeri statüden kasıt kolluk biriminin Genelkurmay veya Savunma Bakanlığına bağlılığı değil askeri bir hiyerarşik yapı ve komuta altında olması ve personelin askeri kanunlara tabi olmasıdır.

Dünyada (56) ülkede Askeri Statülü Kolluk Kuvveti olarak yapılandırılmış teşkilat bulunmaktadır. Bu ülkelerden (11)’i Avrupa ve Akdeniz Jandarmalar ve Askeri Statülü Kolluk Kuvvetleri Birliği (FIEP) üyesidir. (8)’i FIEP üyesi olmayan Avrupa ülkesidir. (3)’ü Amerika kıtası, 22’si Ortadoğu ve Afrika, (11)’i Asya ülkesidir. Dünya’da Askeri Statülü Kolluk Kuvveti bulunan (56)ülkeden (26)sında mülki adli ve askeri görevler varken (30)’unda adli görev bulunmamaktadır. Askeri Statülü Kolluk Birimleri incelendiği zaman teşkilatların yapısında bazı farklılıklar olmasına rağmen Savunma Bakanlığı veya Genelkurmay Başkanlığı ve İçişleri Bakanlığı olmak üzere iki kuruma bağlılıkları, askeri çizgi içinde teşkilatlanmaları, diğer kurumlara kıyasla yönetimde daha merkeziyetçi ve hiyerarşik olmaları Jandarma teşkilatlarının ortak özellikleridir.

Askeri Statülü Kolluk Kuvvetlerinin sorumluluk alanları incelendiği zaman Jandarmanın çoğunlukla belediye hudutları dışında asayişin sağlanmasından sorumlu olduğu şehir merkezlerinde ise polis faa-

“ Mutlak güvenlik anlayışından, meşruiyet sınırları içerisinde yürütülen ve vatandaşların yaşam kalitesini korumayı ve artırmayı amaçlayan, hukukun üstünlüğünü ön planda tutan “insan merkezli” güvenlik anlayışına geçilmiştir. ”

liyet gösterdiği görülmektedir. Bazı ülkelerde ise sorumluluk alanı belirlenmemiş Jandarma ülke genelinde polisle birlikte faaliyet göstermektedir. Bazı ülkelerde özellik arz eden koruma görevleri de Jandarma tarafından sağlanmaktadır.

Askeri Statülü Kolluğun Ülkemiz Açısından Avantajları

Ülkemizde son dönemlerde yaşanan sosyal teknolojik ve kültürel dönüşümler her alanda olduğu gibi güvenlik alanında da değişim ve dönüşüm gereksinimlerini ortaya çıkarmıştır. Küreselleşmenin

“ Çağdaş devlet, çağdaş demokrasi uygulamaları içinde “demokratik güvenlik”, “demokratik istihbarat”, “insani güvenlik” gibi kavramsal ve niteliksel bir sürecin ortaya çıkışı, insan hakları mücadelesinin şekillendirdiği önemli sonuçlardandır. ”

ortaya çıkarmış olduğu dinamik ortam içerisinde ulusal güvenliğe yönelik risk ve tehditler farklılaşmıştır. Uluslararası terörizm, ayrılıkçı hareketler ve ideolojiler, etnik ve dini çatışmalar, uluslararası organize suçlar güvenlikte yeni parametreler olarak ortaya çıkmıştır ve güvenlik algısını önemli ölçüde değiştirmiştir. Ülkemizin bulunmuş olduğu coğrafyada iç güvenlik hizmetlerinde polis teşkilatının yanında askeri statülü kolluk birimi olan jandarmanın önemli güvenlik açığını karşılamaya devam edeceği değerlendirilmektedir. Jandarma biriminin ülkemiz açısından avantajları aşağıya çıkarılmıştır.

- Türk tarihi incelendiği zaman kolluk teşkilatının askeri nitelikli bir yapıda olduğu görülmektedir. Selçuklularda Surta, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Subaşı, daha sonra Zaptiye ve 1839 yılında da Jandarma teşkilatı oluşturulmuştur. Tarihsel süreç içerisinde ihtiyaçlara göre oluşmuş ve ülkenin geniş kırsal alanında iç güvenlik hizmeti sağlayan Jandarma teşkilatının vatandaşlar tarafından benimsenmiş yapısı kırsalda güvenliğin sağlanmasında avantaj sağlamaktadır.
- İkili kolluk sistemi yönetim biliminde kendisine yer bulan ve demokrasilerde büyük bir sorun olarak değerlendirilen güç birikim riskinin ortadan kaldırılmasında en büyük teminattır. Güç birikim riski demokrasilerin çözmek zorunda oldukları sorunların başında gelmektedir. İç güvenlik sorumluluğunun tek bir teşkilata verilmesi bazı idari ve teknik sorunlar ortaya çıkarabileceği gibi demokratik

işleyiş açısından da sorunlara sebebiyet verebilir. Bu sebeple tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkmış askeri statülü kolluk birimi olan Jandarma teşkilatının muhafazası iç güvenlikte ortaya çıkabilecek güç birikimi riskini ortadan kaldıracaktır. İki kolluk teşkilatının mevcudiyeti kolluk birimlerinin birbirini dengelemesini sağlayacaktır.

“ Tarihsel süreç içerisinde ihtiyaçlara göre oluşmuş ve ülkenin geniş kırsal alanında iç güvenlik hizmeti sağlayan Jandarma teşkilatının vatandaşlar tarafından benimsenmiş yapısı kırsalda güvenliğin sağlanmasında avantaj sağlamaktadır. ”

- Jandarma sahip olduğu askeri nitelik ve disiplinli yapısı ile iç güvenlikte ilave kuvvet unsuru- dur. Diğer kolluk birimlerinin tamamlayıcısı niteliğindedir. Ordu millet ve halk kaynaşmasına önemli katkı sağlamaktadır.
- Askeri eğitim ve disiplini nedeniyle zor şartlar altında uzun süre görev yapma imkân ve kabiliyeti bulunmaktadır. Terörle mücadelede önemli birikim ve kapasiteye sahiptir.
- Polisin müdahalede yetersiz kaldığı olaylarda doğrudan silahlı kuvvetlerin kullanılmasına gerek duyulmadan Jandarma tarafından müdahale edilebilecek olması antidemokratik uygulama-

ları önlemekte, bireylerin hak ve hürriyetlerinin korunmasını sağlamaktadır. Toplumsal olaylarda polisin yetersiz kalması durumunda askeri niteliğinden dolayı psikolojik olarak caydırıcı bir güce sahiptir.

- Ülkemizin 2023 vizyonu bölgesel ve küresel güç olma yönündedir. Ülkemizin silahlı güçleri dünyanın sorunlu alanlarında barışı koruma misyonunu gerçekleştirmek için görev almaktadır. Ülkemizin bölgede artan önemi ve gücü sebebiyle gelecek dönemde iç karışıklıkların olduğu bölgelerde barışı koruma misyonunu üstlenmeye devam edeceği öngörülmektedir. Günümüzde güvenlik anlayışı sınırların ötesine taşınmıştır ve her yerde kuvvet bulundurma yerine kriz bölgelerine süratle müdahale edecek esnek kuvvetlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu alanlarda doğrudan askeri güç kullanma yerine yumuşak güç olarak değerlendirilen askeri statülü jandarma birimlerin kullanılması büyük avantaj sağlayacaktır.
- Jandarma bir taraftan mülki ve adli görevleri yerine getirirken diğer taraftan hem sivil hem de askeri komuta altında konuşlandırılabilme özelliği sayesinde iç güvenlikte görevlendirilen kolluk ve askeri kuvvetler arasında ideal bir arayüz sağlamaktadır. Ülkemizde terörle mücadele sürecinde iç güvenlikte askeri birimler görev aldığı müddetçe askeri statülü Jandarma birimlerine de her zaman ihtiyaç olacaktır.
- Geniş sorumluluk alanında karakol teşkilatlanması ile güvenlik

“Güç birikim riski demokrasilerin çözmek zorunda oldukları sorunların başında gelmektedir.”

hizmeti sunmakta, esnek kuruluş yapısı ve askeri statüsü sebebiyle her zaman her yerde kullanılabilir niteliğindedir. İçinde bulunduğumuz coğrafyanın özelliği nedeniyle başta terör olmak üzere aşırı ideolojiler, insan kaçakçılığı, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı gibi küresel nitelikteki suçlarla mücadelede askeri statülü kolluk biriminin avantajları bulunmaktadır.

- Ülkenin coğrafi ve demografik yapısı göz önünde bulundurulduğunda ülkedeki iç güvenlik ve terör sorunlarıyla mücadelede önemli bir birim olduğu değerlendirilmektedir. Askeri statüsü sebebiyle ordu birlikleri kadar olmasa dahi terörle mücadele için gerekli olan zırhlı araç ve diğer kolluk birimlerinin sahip olmadığı ağır silah ve teçhizatı kullanma olanağı sağlamaktadır.
- Askeri yapıları gereğince daha az miktarda yapısal değişikliklere gitmekte ve bu durumda daha istikrarlı olmalarını sağlamaktadır. Askeri değerlere bağlı olmaları sebebiyle işe odaklanma daha ön plandadır. Görevlerini başarıyla ifa etmelerine engel olacak her türlü hareketi reddetmektedir.
- Askeri statüsü sayesinde personeli arasında daha fazla siyasi tarafsızlık sağlamaktadır. Kolluk hizmetleri hiçbir baskı ve etki

altında kalmadan yürütme imkân ve kabiliyetine sahiptir. Kolluk biriminin her türlü dış etkidenden uzak kalabilmesi vatandaşlara daha iyi hizmet verebilmesini sağlamaktadır.

Askeri Statülü Kolluğun Ülkemiz Açısından Dezavantajları

Yeni güvenlik yönetimi anlayışında ön plana çıkan; şeffaflık, hesap verebilirlik, sivil gözetim ve denetim, mutlak güvenlik anlayışından, meşruiyet sınırları içerisinde yürütülen ve vatandaşların yaşam kalitesini korumayı ve artırmayı amaçlayan, hukukun üstünlüğünü ön planda tutan “insan merkezli” güvenlik yaklaşımı askeri statülü kolluk birimlerinin varlığını tartışmalı hale getirmiştir. Askeri statülü kolluğun ülke güvenliği açısından başlıca dezavantajları aşağıya sıralanmıştır.

Jandarma Teşkilatının tamamen sivil otoriteye bağlı olmamasından kaynaklanan sorunlar bulunmaktadır. Jandarma birimlerinin sivil otoriteye bağlılığı yasa ile belirlenmesine rağmen bağlılığın niteliği açıkça düzenlenememiştir ve askeri statüsü sebebiyle askeri hiyerarşi hep etkili olmuştur. Askeri statü jandarma birimlerinin sivil otoriteye bağlılığını tartışmalı kılmaktadır.

“Ülkemizin içinde bulunmuş olduğu bölgede karşı karşıya olduğu terör ve diğer güvenlik sorunları sebebiyle askeri statülü kolluğa sahip olmanın avantajları da bulunmaktadır.”

Yeni güvenlik anlayışının gereği olan şeffaflık hesap verebilirlik, sivil gözetim ve denetim olanakları askeri statülü kolluk birimlerinde oldukça zayıftır.

Askeri statülü kolluk birimi olan Jandarma teşkilatı kullanılarak askeri müdahaleler için uygun zemin oluşturulmuştur.

Sonuç

Yeni güvenlik yönetimi anlayışında ön plana çıkan; şeffaflık, hesap verebilirlik, sivil gözetim ve denetim, mutlak güvenlik anlayışından, meşruiyet sınırları içerisinde yürütülen ve vatandaşların yaşam kalitesini korumayı ve artırmayı amaçlayan, hukukun üstünlüğünü ön planda tutan “insan merkezli” güvenlik yaklaşımı askeri statülü kolluk birimlerinin varlığını tartışmalı hale getirmiştir. Buna karşılık ülkemizin içinde bulunmuş olduğu bölgede karşı karşıya olduğu terör ve diğer güvenlik sorunları sebebiyle askeri statülü kolluğa sahip olmanın avantajları da bulunmaktadır.

İki kolluk sistemi demokrasilerde büyük bir sorun olarak değerlendirilen güç birikim riskinin ortadan kaldırılmasında en büyük teminat olarak değerlendirilmektedir. İç güvenlik sorumluluğunun tek bir teşkilata verilmesi bazı idari ve teknik sorunlar ortaya çıkarabileceği gibi demokratik işleyiş açısından da sorunlara sebebiyet verebilir.

Bu sebeple tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkmış askeri statülü kolluk birimi olan Jandarma teşkilatının muhafazası iç güvenlikte ortaya çıkabilecek güç birikimi riskini ortadan kaldıracaktır. İki kolluk teşkilatının mevcudiyeti kolluk birimlerinin birbirini dengelemesini sağlayacaktır.